

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Kanoet (*Calidris canutus*) A143

1. Status:

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Voor Natura 2000 relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: De kanoet is een steltloper die broedt in de hoogarctische toendra's van Siberië, Alaska, Canada en Groenland. In Nederland zijn twee populaties van kanoeten tijdelijk aanwezig. De ene populatie (ondersoort *Calidris canutus canutus*) trekt in de nazomer door ons land als ze van het broedgebied in centraal Siberië naar de overwinteringsgebieden in West-Afrika vliegt. Bij de terugkeer in omgekeerde richting in het voorjaar pleistert deze populatie maar nauwelijks binnen onze landsgrenzen en wordt alleen een (zeer snelle) doortrek van langsvliegende vogels vastgesteld. De andere populatie (ondersoort *Calidris canutus islandica*) broedt in Noord-Canada en Groenland en is van de nazomer tot in mei in ons land om (langdurig) te 'overwinteren'. Kanoeten zijn in ons land alleen te vinden in kustgebieden. Ze vertonen voorkeur voor grote open wadlandschappen en vormen vaak grote concentraties. Op sommige plaatsen, bijv. op Griend, de Richel en Vliehors en het Balgzand, vormen kanoeten groepen van tienduizenden vogels.

Relatief belang binnen Europa: De staat van instandhouding van de kanoet in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' ongunstig. De broedgebieden van de in Europa verblijvende kanoeten liggen in het uiterste noorden van Canada en in Groenland (*C. c. islandica*) en op het Taimyr schiereiland in Siberië (*C. c. canutus*; 340.000 vogels).

De populatie van *C.c. islandica* overwintert in West-Europa en omvat 450.000 exemplaren. Hiervan verblijft 19% in Nederland. In Nederland zijn in augustus gemiddeld 75.000 kanoeten aanwezig. Het gaat dan om een gemengde populatie (van beide ondersoorten) waarbij het niet mogelijk is aan te geven welke percentages daarvan dan in Nederland aanwezig zijn. Kanoeten gebruiken Nederlandse 'wetlands' als ruigebied.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De kanoet is in ons land vrijwel geheel gebonden aan de zoutwatermilieus en het getijdenritme van de Waddenzee en de Zoute Delta, en incidenteel (bijv. bij dichtvriezen van de Waddenzee) ook in de Noordzeekustzone. Zijn voedselbiotoop bestaat uit zandige of slikkige getijdenplaten. De kanoeten vormen bij het foerageren grote compacte groepen die in een enkele getijdencyclus een grote oppervlakte aan wadplaten afzoeken. Omdat hij is gespecialiseerd op kleine tweekleppigen is de kanoet min of meer gebonden aan getijdenplaten met grote dichtheden aan schelpdieren in de bovenste bodemlaag. Kanoeten gebruiken gemeenschappelijke hoogwatervluchtplaatsen. Ze concentreren zich daarbij meestal maar in enkele grote groepen op specifieke locaties: onbewoonde kale hooggelegen zandplaten die bij hoog water droog blijven. Rust in deze gebieden is van groot belang.

Voedsel: De kanoet is een voedselspecialist en hij is vooral afhankelijk van een soort schelpdier: het nonnetje. Als hij geen nonnetjes kan vinden eet de kanoet ook andere kleine schelpdieren zoals o.a. kokkels en mosselen. Omdat kanoeten de schelpdieren in hun geheel doorslikken, mogen de te eten prooien niet groter zijn dan zijn bek hem toestaat. De maximale grootte die de kanoet aankan, is bij de (plattere) nonnetjes 18 mm, bij kokkels 17 mm en bij mosselen 20 mm. Ook eten kanoeten wadslakjes, waarvan hij ook de grootste maat kan verorberen.

Rust: In samenhang met hun voorkomen in grote concentraties zijn kanoeten snel verontrust. Vogels op hoogwatervluchtplaatsen worden al op een afstand van 500 m verstoord. Foeragerende vogels tolereren verstoring op kortere afstand, tot op 50-100 m. Vliegverkeer en recreatiedruk bijv. door wandelaars, droogvallende schepen, gemotoriseerd verkeer en bezoeken aan wadplaten kunnen kanoeten verstoren. Verstoring van de populatie kan ook via het leefgebied gebeuren. Het omwoelen van de bodem dat optreedt als gevolg van de mechanische kokkelvisserij leidt direct en indirect tot een andere samenstelling van het prooiaanbod en tot afname van de favoriete prooidierbestanden waarvan de soort afhankelijk is. Baggeractiviteiten, bodemdaling en zeespiegelrijzing kunnen leiden tot veranderingen in de bodem en in het waddenlandschap en daarmee eveneens resulteren in een kwaliteitsafname van de voedselgebieden van de kanoet.

4. Huidig voorkomen

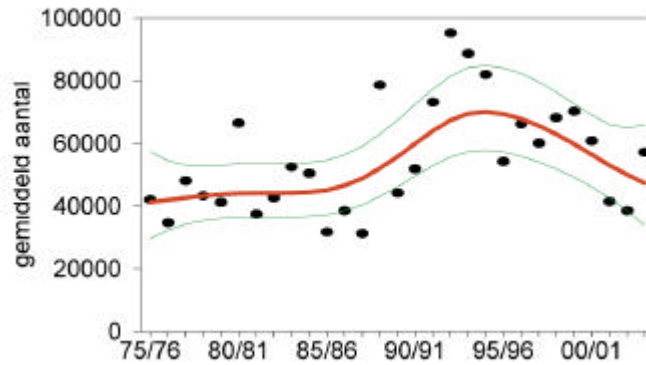
Kanoeten komen in ons land vrijwel uitsluitend voor in grote getijdengebieden. De verspreiding beperkt zich daarom tot de Waddenzee, de Oosterschelde en de Westerschelde.

Verspreidingskaart kanoet

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: In de Waddenzee vertonen de kanoetaantallen een sterk wisselend verloop. Van 1975 t/m 1993 was er sprake van een geleidelijke toename, daarna vertonen de aantallen in dat gebied een sterk dalende lijn. In de Delta nemen na 1988 de kanoetaantallen toe. Vanwege de menging van de twee populaties in de nazomer/herfst kunnen geen uitspraken worden gedaan over de aantalsontwikkelingen van de populatie die in Nederland maar kort als doortrekker aanwezig is (de ondersoort *canutus*). Duidelijk is dat deze laatste populatie in het voorjaar in vrij groot aantal doortrekt in Nederland, maar nauwelijks in ons land pleistert.

Aantalsontwikkeling kanoet

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse kanoetenpopulatie is vanaf 1981 (1981-2003) stabiel. Over de meest recente periode 1995-2003 kon de trend door relatief grote schommelingen in dit korte tijdvak niet goed bepaald worden.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig

Alle Natura 2000 gebieden samengenomen is de verspreiding van de kanoet niet wezenlijk veranderd. Daarbij is aan te tekenen dat de aantallen in het westelijke deel van de Waddenzee vanaf 1993 sterk zijn afgenomen.

Beoordelingsaspect populatie: gunstig

Het recente aantal is hoger dan de gunstige referentie. De aantalsafname van de kanoet in de Waddenzee in de meest recente periode wordt voor een deel gecompenseerd door een beperkte toename in het Deltagebied.

Beoordelingsaspect leefgebied: matig ongunstig

De schelpdiersoort nonnetje, het belangrijkste voedsel van de kanoet, is in de Waddenzee sterk afgenomen.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

De kanoet is kwetsbaar vanwege de beperkte diversiteit van zijn dieet. Naast effecten van schelpdiervisserij en andere vormen van menselijk ingrijpen heeft de soort ook te maken met enkele autonome ontwikkelingen die het voedselpakket van de soort kunnen beïnvloeden. Als gevolg van de stijging van de temperatuur van het zeewater in het vroege voorjaar is de timing van de broedval van het nonnetje, de schelpdiersoort die het voorkeursvoedsel van de kanoeten is, naar voren verschoven. De productiepiek ('bloei') van de algen die als voedsel voor de larven van de nonnetjes dienen, wordt niet gereguleerd door de watertemperatuur maar door het aanbod van voedingsstoffen in het water en dit aanbod is niet veranderd. Dus zijn de foerageeromstandigheden van de larven van nonnetjes verslechterd, waardoor op termijn de nonnetjespopulaties in de Waddenzee achteruit zullen gaan.

De tweede favoriete prooi van de kanoet, de kokkel (ook een schelpdiersoort), kent een onregelmatige broedval. De overlevingskansen van de kokkellarven worden voor een belangrijk deel bepaald door de aanwezigheid van garnalen, die de larven van schelpdieren eten (dus als predator fungeren). De garnalenstand is in het vroege voorjaar tegenwoordig hoger dan vroeger. Dat komt door de 'opwarming' van het water van de Waddenzee en mogelijk ook door betere overlevingskansen van garnalen als gevolg van de lage stand van enkele vissoorten die veel garnaal eten (bijvoorbeeld kabeljauw). Vooral in de lager gelegen delen van de Waddenzee zijn er meer garnalen die de kokkellarven opeten. Dit verschijnsel zou kunnen verklaren waarom de kokkelpopulatie zich in de afgelopen 20 jaren heeft verplaatst van het centrale deel van de Waddenzee naar de randen van het gebied, terwijl de groei van de jonge kokkels in de randgebieden slechter is dan in de dieper gelegen delen.

De derde mogelijke prooidiersoort voor de kanoet, de jonge mosseltjes, kent eveneens een onregelmatige broedval. Bovendien zijn de mosseltjes niet altijd en niet overal als prooidiersoort beschikbaar.

Het is mogelijk dat kanoeten als gevolg van deze ontwikkelingen bij zijn prooi in de toekomst met voedseltekorten te maken krijgen waardoor de aantallen dalen. Aangezien het min of meer autonome processen betreft zijn geen compenserende beheersmaatregelen mogelijk.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie variërend van 50.000 - 70.000 vogels (seizoensgemiddelde).

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Een natuurlijke verspreiding van de kanoet is wenselijk, in samenhang met een natuurlijke verspreiding van favoriete foerageergebieden. Daarbij omvat de streefpopulatie een seizoensgemiddelde van 50.000 exemplaren, conform de draagkrachtschatting. Belangrijk is voldoende geschikt leefgebied van goede, natuurlijk stabiele kwaliteit (niet afnemend). Daarbij hoort rust op de pleisterplaatsen in het Waddengebied en in de Zoute Delta. Er zijn verder geen wezenlijke deze soort bedreigende factoren.

Oordeel: matig ongunstig

Beoordeling staat van instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	gunstig
Leefgebied	ongunstig	matig ongunstig
Toekomst	gunstig	matig ongunstig
Eindoordeel	matig ongunstig	matig ongunstig

6. Bronnen

- Austin G.E. & Rehfisch M.M. 2003. The likely impact of sea level rise on waders (*Charadrii*) wintering on estuaries. *Journal for Nature Conservation* 11: 43-58.
- Austin G.E., Peachel I. & Rehfisch M.M. 2000. Regional trends in coastal wintering waders in Britain. *Bird Study* 47: 352-371.
- Beukema, J.J. & Dekker, R. 2006. Annual cockle *Cerastoderma edule* production in the Wadden Sea usually fails to sustain both wintering birds and a commercial fishery. *Marine Ecology Progress Series* 309: 189-204.
- Cayford J. 1993. Wader disturbance: a theoretical overview. *Wader Study Group Bull.* 68 (Supplement): 3-5.
- Clemens T. & Lammen C. 1995. Windkraftanlagen und Rastplätze von Küstenvögeln -ein Nutzungskonflikt. *Seevogel* 16: 34-38.
- Davidson N.V. & Rothwell P. 1993. Human disturbance to waterfowl on estuaries: conservation and coastal management implications of current knowledge. *Wader Study Group Bull.* 68 (Supplement): 97-105.
- Ens B.J., Wintermans G.J.M. & Smit C.J. 1993. Verspreiding van overwinterende wadvogels in de Nederlandse Waddenzee. *Limosa* 66: 137-144.

- Koepff C. & Dietrich K. 1986. Störungen von Küstenvögeln durch Wasserfahrzeuge. Vogelwarte 33: 232-248.
- Koffijberg K., Blew J., Eskildsen K., Günther K., Koks B., Laursen K., Rasmussen L.M., Potel P. & Südbeck P. 2003. High tide roosts in the Wadden Sea. A review of bird distribution, protection regimes and potential sources of anthropogenic disturbance. Wadden Sea Ecosystem 16. CWSS/TMAG/JMMB, Wilhelmshaven.
- Koolhaas A., Dekinga A. & Piersma T. 1993. Disturbance of foraging Knots by aircraft in the Dutch Wadden Sea in August-October 1992. Wader Study Group Bull. 68: 20-22.
- Leopold M.F., Smit C.J., Goedhart P.W., Van Roomen M., Van Winden E. & Van Turnhout C. 2004. Langjarige trends in aantallen wadvogels in relatie tot de kokkelvisserij en het gevoerde beleid in deze; eindverslag EVA II (Evaluatie schelpdiervisserij tweede fase) Deelproject C2. Alterra-rapport 954. Alterra, Wageningen.
- Philippart, C.J.M., H.M. van Aken, J.J. Beukema, O.G. Bos, G.C. Cadée & R. Dekker, 2003. Climate-related changes in recruitment of the bivalve *Macoma balthica* Limnol. Oceanogr. 48: 2171-2185.
- Piersma T. & Davidson N. 1992. The migration and annual cycles of five subspecies of Knots in perspective. Wader Study Group Bulletin 64, supplement: 187-197.
- Piersma T. & Koolhaas A. 1997. Shorebirds, shellfish(eries) and sediments around Griend, western Wadden Sea, 1988-1996. Rapport 1997-7. NIOZ, Texel.
- Piersma T., Koolhaas A. & Dekinga A. 1993a. Interactions between stomach structure and diet choice in shorebirds. Auk 110: 552-564.
- Piersma T., Hoekstra R., Dekinga A., Koolhaas A., Wolf P., Battley P. & Wiersma P. 1993b. Scale and intensity of intertidal habitat use by Knots *Calidris canutus* in the western Wadden Sea in relation to food, friends and foos. Neth. J. Sea res. 31: 331-357.
- Piersma T., Koolhaas A., Dekinga A., Beukema J.J., Dekker R. & Essink K. 2001. Long-term indirect effects of mechanical cockle-dredging on intertidal bivalve stocks in the Wadden Sea. Journal of Applied Ecology 38: 976-990.
- Schekkerman H., Meininger P.L. & Meire P.M. 1994. Changes in the waterbird populations of the Oosterschelde (SW Netherlands) as a result of large-scale coastal engineering works. Hydrobiologia 282/283: 509-524.
- Schothorst E. & Veenendaal D. 1999. Verstoring van vogels langs de Groninger Noordkust. De Grauwe Gors 27 (1): 7-13.
- Spaans B., Bruinzeel L. & Smit C.J. 1996. Effecten van verstoring door mensen op wadvogels in de Waddenzee en de Oosterschelde. IBN-rapport 202. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.
- Zwarts L. & Blomert A.M. 1992. Why Knot *Calidris canutus* take medium-sized *Macoma balthica* when six prey species are available. Marine Ecology-Progress Series 83: 113-128.